

V.Leschuk

Regulation of the creation and activity financial-industrial groups

Questions which touch adjusting of creation and activity of financially industrial groups are probed in the article, suggestions are grounded in relation to the improvement of legislative base of their activity.

Одержано 18.11.10

УДК 368.1

Н.В. Ляшенко, викл.

Кіровоградський інститут регіонального управління та економіки

Ринок страхування життя в Україні: тенденції та європейський досвід

Досліджено ринок страхування життя та його роль у сучасній економіці, виявлено негативні чинники, які стримують розвиток страхових послуг та причини недоліків державного регулювання ринку страхування життя в Україні. Визначено шляхи вирішення існуючих проблем з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

страхування життя, ринок страхування життя, страхові компанії "Life", державне регулювання, фінансова безпека

Сучасний етап розвитку світової економіки та міжнародних відносин, процеси ринкової трансформації національної економіки, входження України до системи світових господарських зв'язків зумовлюють необхідність розвитку страхового ринку з урахуванням світового досвіду та національних особливостей.

Особливо актуальною є проблема формування та розвитку ринку страхування життя для України, коли відбуваються кардинальні зміни в економічній системі. Процеси ринкової трансформації національної економіки зумовлюють необхідність проведення дослідження міжнародного ринку страхування життя, ефективного використання світового досвіду в Україні, що забезпечить всебічне здійснення економічних реформ, стабільний розвиток національної економіки, її подальшу інтеграцію у світове господарство [1. с.32].

Вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних засад страхування життя внесли вітчизняні вчені: Т.М. Артюх, В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, О.І. Барановський, Н.М. Внукова, К.Г. Воблий, Л.В. Временко, О.О. Гаманкова, Ю.П. Гришан, М.С. Клапків, В.В. Корнеєв, С.С. Осадець, Р.В. Пікус, Т.А. Ротова, Д.П. Расшивалов, О.О. Слюсаренко, Г.М. Третьякова, К.В. Шелехов, а також зарубіжні - Т.Є. Гварліані, Д.В. Демідов, С.Л. Єфімов, С.К. Заврієв, О.М. Зубець, Є.В. Коломін, В.К. Райхер, Л.І. Рейтман, К.Є. Турбіна, Р.Т. Юлдашев та інші.

Наукова і фахова література з цього питання присвячена в основному вивченню різних аспектів реформування діяльності компаній зі страхування життя. Роботи Б.О. Зайчука, М.В. Мниха, П.О. Нікіфорова, С.С. Кучерівської, Г.М. Якименко, О.М. Палія та інших містять ґрунтовний економічний аналіз методик багатьох лайфових фірм. Також ці питання неодноразово розглядалися у спеціальних публікаціях директорів та менеджерів самих лайфових компаній, що працюють на ринку України: Р. Деніса, Т. Міщук, П. Норулак, А. Кулешина, П. Царука, С. Бикової, К. Гурецького та інших.

© Н.В. Ляшенко. 2010

Водночас теорія страхування життя відстає від практики, що і є аспектом актуальності дослідження. Відсутні узагальнюючі висновки про специфічні особливості, функції та принципи страхування життя. У наукових працях вітчизняних економістів не знайшли комплексного розгляду питання передумов ефективного розвитку ринку страхування життя в Україні, а також особливості його державного регулювання.

Метою дослідження є аналіз організаційно-економічних аспектів функціонування ринку страхування життя в Україні на сучасному етапі; визначення показників його діяльності із врахуванням досвіду іноземних країн, і на цій основі пріоритетних напрямків підвищення ефективності страхового захисту та напрями державного регулювання.

Для досягнення вказаної мети були поставлені наступні завдання:

- зробити аналіз організаційно-економічних аспектів функціонування страхового ринку України на сучасному етапі ;
- визначити пріоритетні напрями підвищення ефективності страхового захисту життя та напрями державного регулювання;
- дослідити історичний досвід формування ринку страхування життя та тенденції, що відбуваються в світовій практиці його державного регулювання, та обґрунтувати шляхи подальшого розвитку ринку страхування життя в Україні .

Досвід розвинених країн свідчить, що страхування життя – це важлива галузь страхового ринку, яка забезпечує значну частину довгострокових інвестицій в національну економіку та сприяє підвищенню її конкурентоспроможності. Незважаючи на значний потенціал страхування життя для економічного розвитку країни, забезпечення більш ефективної соціальної та інвестиційної політики держави, роль ринку страхування життя в Україні на сучасному етапі залишається дуже незначною [1. с.32].

Як відзначають М.Мних [2, С.21] та Д. Симонов [3, С.30], існують декілька причин низького рівня популярності накопичувальних видів страхування в Україні і загалом на теренах СНД. Одна з них – це сумний досвід втрати громадянами вкладів Держстраху. М. Мних наводить дані дослідження, згідно з яким страхувальникам не довіряло 78,5% населення, а лише 10,7% - довіряло. Майже така сама кількість людей не довіряла банкам та всього 7,8% мали до них симпатію [2, С.23].

В усіх країнах з ринковою економікою страхування життя є найважливішим елементом соціальної системи держави, що дозволяє успішно вирішувати багато суспільних проблем, а також задовольняти потреби юридичних та фізичних осіб в забезпеченні стійких гарантій захисту їх економічних інтересів, пов'язаних зі здійсненням різних видів господарської діяльності, збереженням визначеного рівня добробуту і здоров'я. Страхування — це найбільш доступний спосіб забезпечення подібних гарантій, воно здатне стимулювати ріст заощаджень населення, відшкодувати втрати в доходах у зв'язку з втратою здоров'я або смерті члена родини, організувати надання медичної допомоги у випадку захворювання [4, с.80].

Страхування життя є одним з центральних видів страхування та має велике соціально-політичне значення. В усіх промисловорозвинутих країнах воно є випробуваним та популярним інструментом для індивідуального забезпечення в старості та для сім'ї померлого.

У Німеччині страхування життя традиційно є найпопулярнішим інструментом забезпечення в старості. Однак, є країни, в яких добровільне страхування життя відіграє ще більшу роль. Прикладом цього в Європі є Великобританія, а в Азії — Японія, що пов'язано з рівнем ефективності та спектром послуг державних систем забезпечення в старості [5, с.25].

У країнах Центральної Європи, які вступили до ЄС, страхові ринки та їхні правові й організаційні умови в останні роки значно наблизилися до стандартів ЄС.

Крім того, економічний розвиток призвів до підвищення купівельної спроможності, що ще більше сприяло укладенню договорів страхування для пенсійного забезпечення громадян. Класичні продукти страхування життя та пенсійного страхування посилено конкурують з іншими страховими продуктами забезпечення в старості, які пропонуються пенсійними фондами.

В розвинених країнах світу страхування життя займає від 40% до 60% страхового ринку і виконує як функцію страхового захисту громадян і забезпечення високих стандартів їх життєдіяльності, так і накопичення коштів для інвестування в економіку. В Україні стан цього сегменту ринку не дозволяє говорити про виконання вказаних функцій. Надходження страхових премій зі страхування життя не перевищують 4% від надходження страхових премій в цілому по страховому ринку [6, с.32]. Страхові премії за видами страхування за 2008-2009 рр. та структура страхових премій у 2009 році відповідно наведено в таблиці 1 та на рис.1.

Таблиця 1 - Страхові премії за видами страхування за 2008-2009 роки (обсяги структура та темпи приросту)

Види страхування	Страхові премії, в млн. грн.		Структура страхових премій		Темпи приросту страхових премій 2009/2008
	2008 р.	2009 р.	2008 р.	2009 р.	
Страхування життя	1 095,5	827,3	4,6%	4,0%	-24,5%
Види страхування, інші, ніж види страхування життя, у тому числі:	22 913,0	19 614,7	95,4%	96,0%	14,4%
Добровільне особисте страхування	1 451,2	1 442,3	6,0%	7,1%	-0,6%
Добровільне майнове страхування	18 409,3	14 769,8	76,7%	72,3%	-19,8%
Добровільне страхування відповідальності	1 018,8	1 080,4	4,2%	5,3%	6,0%
Недержавне обов'язкове страхування	2 016,0	2 314,7	8,4%	11,3%	14,8%
Державне обов'язкове страхування	17,7	7,5	0,1%	0,1%	-57,6%
ВСЬОГО	24 008,5	20 442,0	100,0%	100,0%	-14,9%

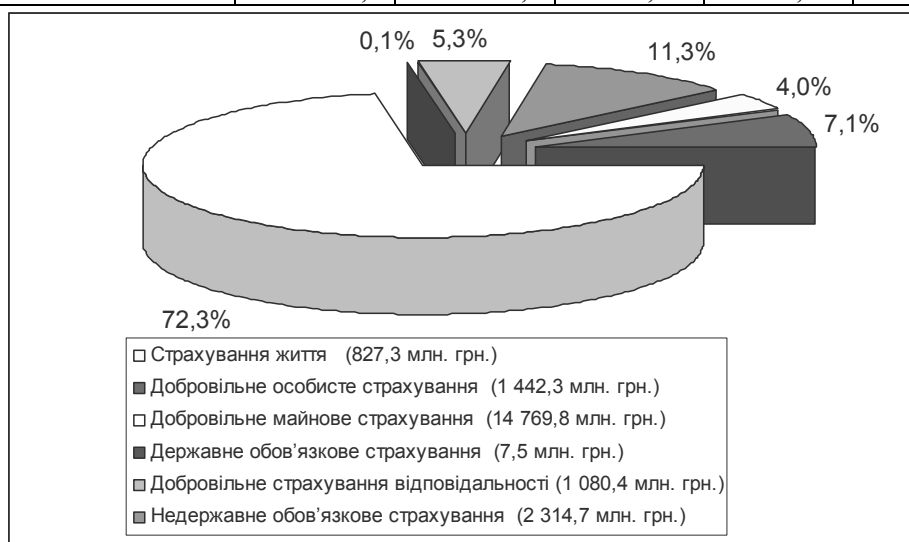

Рисунок 1 – Структура страхових премій у 2009 році

Загальна сума валових страхових платежів (премій, внесків), отриманих страховиками при страхуванні життя в 2009 році становила 827,3 млн. грн., що на 24,5% менше, ніж за відповідний період 2008 року (2008 р. - 1 095,6 млн. грн.).

Структура валових надходжень страхових платежів (премій, внесків) за 2009 рік має такий вигляд:

- 641,4 млн. грн. (або 77,5%) - платежі, що надійшли від фізичних осіб;
- 185,5 млн. грн. (або 22,4%) - платежі, що надійшли від юридичних осіб;
- 0,4 млн. грн. (або 0,1%) - платежі, що надійшли від перестраховувальників.

У 2009 році на 53,5% зменшилась кількість застрахованих фізичних осіб (461 880 застрахованих фізичних осіб у порівнянні з 992 457 застрахованими фізичними особами у 2008 році). Станом на 31.12.2009 застраховано 3 130 316 фізичних осіб [7].

На ринку страхування життя така динаміка пов'язана по-перше, через специфіку страхового ринку, наслідки потрясінь в економіці проявляються з запізненням. По-друге, страхування – продукт не першої необхідності, особливо в Україні. Враховуючи, що платоспроможність громадян погіршується, виникає відкладений попит.

Страхові компанії "Life" – це страхові компанії, які спеціалізуються на накопичувальному довгостроковому страхуванні життя.

Концентрація страхового ринку станом на 31.12.09 р. щодо частки перших страхових компаній (Тор) за надходженнями валових страхових премій представлена в таблиці 2.

Таблиця 2 – Концентрація страхового ринку у 2009 році

Перші (Тор)	Страхування "Life"		Страхування "non-Life"	
	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %
Тор 3	449,1	54,3	2 193,2	11,2
Тор 10	669,3	80,9	5 741,4	29,3
Тор 20	787,5	95,2	9 612,5	49,0
Тор 50	827,8	100,1	14 742,7	75,2
Тор 100	х	х	17 702,6	90,3
Тор 200	х	х	19 352,2	98,7
Всього	827,3	100,0	19 614,7	100,0

Виходячи з даних таблиці 2 можна констатувати, що незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій - 90,3% - акумулюють 100 СК "non-Life" (25,3% всіх СК "non-Life") та 95,2% - 20 СК "Life" (27,8% всіх СК "Life").

При цьому слід зауважити, що розмір валових страхових премій, що надійшли до Топ 50 СК "Life" (перших за розміром зазначеного показника), дещо більший, ніж загальні страхові платежі зі страхування життя, за рахунок того, що одна з компаній мала від'ємне значення валових страхових премій. Причиною цього, ймовірно, могла стати значна кількість розривів договорів страхування.

У 2009 році приріст резервів із страхування життя зменшився на 72,4% (до 173,6 млн. грн.) у порівнянні з 2008 роком. 15 страхових компаній "Life" за підсумками 2009 року отримали від'ємне значення приросту резервів із страхування життя, що пов'язано з достроковим розірванням договорів страхування. Приріст резервів із страхування життя у двох страхових компаніях "Life" у 2009 році становив 57,6 та 55,0 млн. грн. (22,7% та 21,6% від загального приросту резервів відповідно) [7].

Структура валових страхових премій із страхування життя зображена на рис. 2.

Як показує досвід країн Центральної та Східної Європи, динаміка ринку страхування життя у першу чергу визначається п'ятьма умовами: рівнем добробуту

населення, його горизонтом планування, розвитком альтернативних фінансових інститутів, попереднім досвідом страхування життя населення, доступністю якісних страхових продуктів [5 с.25]. Саме ці фактори впливають на структуру страхових премій та виплат із страхування життя.

Зі зростанням добробуту, як правило, людям властиво більшу частину свого заробітку зберігати, в тому ж числі у формі полісів страхування життя.

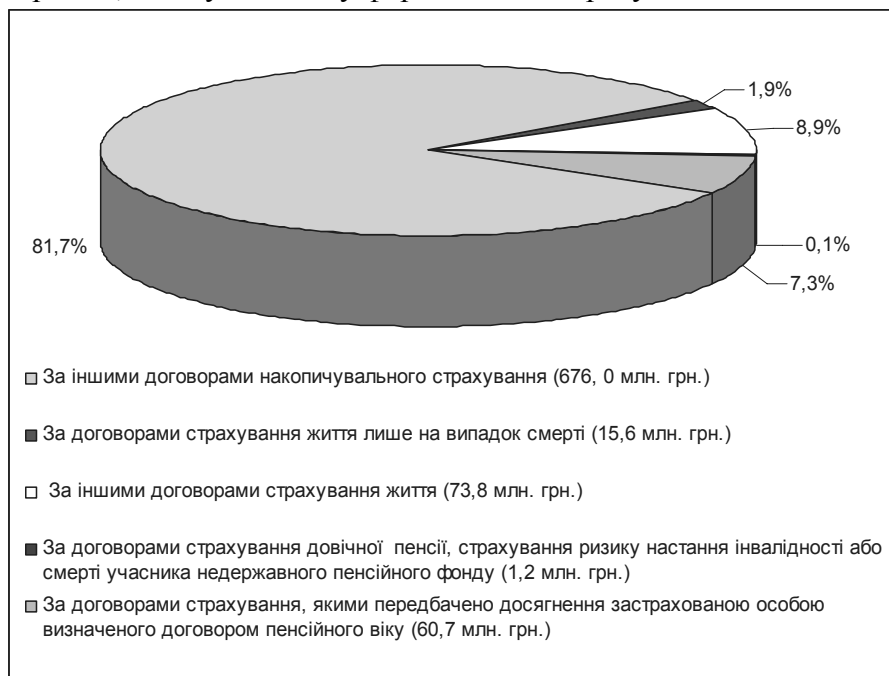

Рисунок 2 - Структура валових страхових премій із страхування життя станом на 31.12.09

Але незважаючи на відносно позитивну динаміку розвитку цього виду страхування, наша країна ще має розв'язати велику кількість проблем, пов'язаних з відсутністю відповідних традицій страхування життя, недостатньою кількістю операторів і агентських мереж, неурегульованістю вітчизняного законодавства щодо суб'єктів страхової справи, особливо з іноземним капіталом [8, С.285].

Формування капіталу компаній зі страхування життя і його розміщення потребують суттєвих удосконалень, при чому як на макрорівні, так і на рівні самих страхових компаній.

Серед негативних чинників, які стримують розвиток ринку страхування життя, можна виділити наступні:

- недосконалість захисту прав споживачів страхових послуг;
- низький рівень співвідношення страхових платежів з відрахуванням платежів, переданих на перестрахування українським страховикам, і валового внутрішнього продукту, незначна клієнтська база страховиків, а також зосередження страхової діяльності переважно на майновому страхуванні юридичних осіб;
- нерозвиненість довгострокового страхування життя, недержавного пенсійного забезпечення та відсутність правового регулювання діяльності страховиків у сфері обов'язкового медичного страхування;
- недостатність надійних фінансових інструментів для інвестування;
- велика кількість страхових компаній з низьким рівнем капіталізації, а також слабкий розвиток національного перестрахового ринку;
- використання страхового ринку суб'єктами господарювання для оптимізації оподаткування та витоку коштів за кордон;

- недостатній рівень кадрового та наукового забезпечення страхового ринку;
- низький рівень страхової культури населення.

У формуванні ринку страхування життя в Україні відіграє державне регулювання. Але, на державному рівні не вирішені питання:

- формування страхового законодавства щодо регулювання діяльності компаній зі страхування життя;
- встановлення економічно обґрунтованих нормативів щодо достатності капіталу страховиків і якості їх активів;
- забезпечення довіри до компаній зі страхування життя шляхом створення державних гарантій повернення коштів страхувальникам у вигляді заснування державної перестрахової компанії та фонду захисту вкладів громадян, які уклали договори зі страхування життя.

Західні експерти позитивно оцінюють перспективи вітчизняного страхового ринку, вважають, що український ринок страхування життя — один з найпривабливіших в Європі, оскільки має великий потенціал розвитку [6. с.32]. Як зазначають експерти, найближчим часом швидше за все зростатиме страхування життя. Але для поступового розвитку цієї галузі в Україні необхідно:

- підвищити добробут громадян і поліпшити стан корпоративних і державних фінансів;
- законодавчо унормувати визначення фінансових ризиків;
- розвивати класичні види довгострокового і накопичувального особистого страхування;
- освоїти нові види страхування життя та поліпшити якість послуг;
- підвищити рівень капіталізації страхових компаній, їх фінансову стійкість, плато- і конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість;
- розвивати сучасну інфраструктуру ринку страхування життя;
- підвищити ефективність менеджменту та маркетингового аналізу сегментів ринку;
- приділити особливу увагу вдосконаленню страхової справи в регіонах;
- підвищити якість підготовки і перепідготовки кадрів страхового бізнесу;
- підвищити прозорість страхового ринку, створити єдину базу даних; організувати роботу бюро страхових історій;
- впроваджувати в практику роботи страхових компаній новітні Інтернет-технології;
- підвищити страхову культуру населення і його довіру до страхових компаній.

Отже, у зв'язку з існуючими недоліками в організаційній системі державного соціального забезпечення потенціал розвитку страхування життя в Україні зростає, оскільки метою страхування життя є доповнення системи соціального забезпечення.

Таким чином, вищевикладене свідчить про важливість і необхідність розвитку страхування життя в Україні, а також те, що тільки комплексні заходи з боку держави та самих страхових компаній допоможуть постійно розвивати цей сегмент ринку фінансових послуг, передумовами якого є:

- поступове зростання доходів населення з тенденцією до подолання низького рівня платоспроможності;
- підвищення заінтересованості юридичних та фізичних осіб у захисті своїх майнових інтересів;
- збільшення кількості прибуткових підприємств;
- розвиток ринків фінансових послуг (у тому числі фондового ринку) та формування національної системи іпотечного кредитування;

— розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення.

Список літератури

1. Криклій А.С. Ринок страхування життя в Україні // Економіка та держава. – 2009. - №4. – С. 32-42.
2. Мних М.В. Розвиток теорії страхування у сучасних умовах // Економіка та держава. – 2009. - №4. – С. 19-25.
3. Симонов Д. Жизнь на выбор // Деловой, 2008. – №1. – С.30-32.
4. Залетов О.М. Убезпечення життя: Монографія. – К.: Міжнародна агенція „Бізон”, 2006. – 685 с.
5. Фолькер Хекне. Особливості страхування життя в європейських країнах // Страхова справа. - 2005 - №2. — С. 25—28.
6. Трігуб П.В. Аналіз сучасного стану страхового ринку України // Європейський вектор економічного розвитку. - 2009. - №2. - С. 32-41.
7. Державний комітет статистики України - <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Супрун А.А. Проблеми розвитку в Україні страхування життя та шляхи їх вирішення // Фінансова система України: Збірник наукових праць. – Острог: Видавництво НАУ “Острозьська академія”. - 2007. – Вип.9. – Ч.4. – С. 283-291.

Н. Ляшенко

Рынок страхования жизни в Украине: тенденции и европейский опыт

Исследован рынок страхования жизни и его роль в современной экономике, выявлены негативные факторы, которые сдерживают развитие страховых услуг и причины недостатков государственного регулирования рынка страхования жизни в Украине. Определены пути решения существующих проблем с учетом позитивного зарубежного опыта.

N. Lyashenko

Market of life insurance in Ukraine. tendency and european experience

The market of life insurance and its role is investigated in market economy, its negative factors are revealed, which restrain the development of insurance services and reasons for drawbacks of government regulation in life insurance in Ukraine. The ways of solutions of existing problems are defined taking into account the positive foreign experience.

Одержано 17.11.10

УДК 336.1

О.А.Магопєць, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Формування податкової політики на основі використання механізму податкового адміністрування

В статті висвітлюються основні принципи та засади формування податкової політики в Україні, визначається місце і роль податкового адміністрування та його складових в процесі реалізації податкової політики держави в межах законодавчо встановленої системи оподаткування.